

От овчарчето до Пастира: биография на един есхатологичен мотив според разказа за библейския цар Давид

Милена Кирова

*Когато бях овчарин
и овцете пасях,
бях много благодарен,
макар и сиромах.*

*Щом пукнеше зората,
изкарвах ги навън
и свирях из гората,
подпрян до някой пън.*

С тези познати думи започва носталгичното стихотворение „Овчар“ на Вазов. В тях трептят копнежите на модерен градски човек от края на 19 век; един поет, който не е роден и не е пораснал на село, мисли Златното време на своя живот в типична пасторална картина, конструирана от традицията на западното културно въображение. Овчарският свят като изгубения, но автентичен *locus amoenus* на човешкото битие е много устойчива митологема, наложена с идиличния дискурс на Вергилий, обогатена с просвещенския мит за Добрия дивак, възвисена от популярната рецепция на библейските символи. Едва ли ще се учудим тогава, че западната християнска традиция има склонност да представя (нерядко в противоречие с биографичните факти) някои от своите основополагащи фигури в овчарска символика, започвайки с фигурата на Исус. Исус-овчар е образ, на моменти (например в раннохристиянската живопис) толкова обилно разпространен, че популярността му е надхвърляла дори популярността на Разпятието¹. Макар и в обратен ред, оттук бихме могли да тръгнем, за да си отговорим на един важен „библейски“ въпрос: защо великият Давид, съвършеният човек на израелската древност, е **трябвало** да бъде овчар?

¹ Вж. Schneidau, Herbert N. Sacred Discontent. The Bible and Western Tradition. Louisiana State University Press. Baton Rouge, 1976, p. 130.

Противно на всички европейски изображения от по-късно време, географско-историческата реалност, в която трябва да е живял истинският Давид, не предразполага особено към идилични овчарски картини. Вместо тучни зелени пасбища – гола, хълмиста и камениста земя; вместо ромон на весели поточета – изсушена от слънцето, безводна повърхност; даже заветният път от Вазовото стихотворение не изглежда възможен поради липсата на всякаква гориста растителност. Накратко казано, местността край Бет-леhem, родното градче на Давид според Библията, е изглеждала точно толкова идилично, колкото истинската Аркадия (най-сухата, бедна и пуста област в Северна Гърция) по времето на Вергилий. Отговорът на нашия въпрос, както изглежда, не трябва да се търси в зоната на обективните факти, а в режима на човешката потребност от въображаеми продукти на културния опит.

Младият Давид-овчар е образ, който изглежда автентичен и убедителен като продукт на библейския текст, но нека все пак да видим къде по-точно е представен и посредством кой тип авторство е (бил) съграден? Отговорът е удивително лесен и кратък: тази представа дължим изцяло на писателя-второзаконник, който я разгръща в две съседни глави (16 и 17) на *Първа Книга Царства*. Единственото друго място, което актуализира биографичната версия за момчето-пастир, е *Втора Книга Царства* 7:8, и тя отново е част от корпуса на Второзаконовата история.

Какво можем да прочетем, ако разгърнем свитъка на пророк Самуел?

– *1 Царств. 16:11*. Самуел избира бъдещия цар между синовете на Йесей. Липсва единствено осмият, който – по думите на баща му – „паса овците“. Това е първият момент, в който научаваме нещо конкретно за Давид; разказът е съсредоточен в рамката на приказния мотив за „най-малкия брат“.

– *1 Царств. 16:19*. Действието се развива в царския двор. Обзет от зъл дух, Саул праща да доведат Давид, който умее да свири добре и живее край Витлеем, „при стадото“ на баща си.

– *1 Царств. 17:15*. Филестимците нападат Израел; царят свиква опълчението. С него заминават тримата най-големи синове на Йесей, а „Давид се бе върнал от Саула, за да паса овците на баща си във Витлеем“.

– *1 Царств. 17:20*. Давид е изпратен от баща си да занесе провизии на своите братя в лагера. Той „стана сутринта рано, остави овците на пазач и, като взе товара, тръгна“.

– *1 Царств. 17:28*. Вече сме на бойното поле. Голиат надменно предизвиква еврейските войни, а Давид внимателно подпитва какво ще даде царят на този, който победи Голиат. Това разсърдва Елиав, най-големия брат, и той гневно го пита: „защо си дошъл тук и на кого остави малкото ония овци в пустинята?“ По-точният превод по-добре би изразил презрителното отношение на едрия, красив Елиав към неговото братче-пастирче. Към думата *стадо* е прибавен префикс за умаление и фразата най-често е превеждана като „онзи къс стадо“. Тя очевидно представлява реторичен похват в дискурса на Елиав, тъй като Йесей е сред най-богатите хора на Витлеем и едва ли има толкова малко овце. Все още сме в сюжетните граници на мотива за най-малкия брат.

– 1 Царств. 17:34-36. Сякаш за да превърне в реалност упреците на своя брат, Давид обявява, че ще излезе на двубой с Голиат. Царят изпитва съмнения, като вижда пред себе си неопитно младо момче, но Давид му отговаря с един прословут монолог:

... твоят раб пасеше бащините си овци, и когато се случваше да дойде лъв, или мечка, и отвлечеше овца от стадото, аз се спущах подире му, нападах го и отнемах я от устата му; ако пък той се хвърляше върху ми, аз го хващах за космите, ударях го

и го убивах;

лъв и мечка е убивал твой раб, и с тоя необрязан филистимец ще стане същото, както с тях...

Ако читателят на тези стихове в български превод се почуди как е възможно да се победи лъв, като се хване „за космите“, можем да уточним, че на иврит думата е брада, каквато лъвът наистина притежава. Очевидно е, че този разказ за голямо юначество не звучи твърде реалистично, но смисълът, който влага авторът, изисква тъкмо такова противоречие с „обикновения“ реализъм. Самият Саул, не на последно място, едва ли е успял да повярва, че това дребно рижо пастирче би могло да пребори лъв с голи ръце. Остава му само едно обяснение: ако Давид, срещайки лъв (много правдоподобна ситуация), все още е жив, фактът не се дължи на неговите лични (неправдоподобни) способности, а на някаква особена милост от страна на Яхве, който щедро се е намесил. Така вече следва логичното заключение, че ако Бог е помогнал на своя любимец веднъж, той ще му помогне и втори път, а чудото е единственият начин да се победи огромният Голиат.

– 1 Царств. 17:40. Настъпва съблжимният момент на двубоя. Давид тръгва срещу филистимския великан, предвидливо прибрал пет гладки камъка в своята **овчарска торба**.

Ето, това са – доста подробно представени – всички „овчарски“ моменти в библейската биография на Давид. Те са струпани на едно място, в необичайно подробна история, чийто сюжет има силно изявиени характеристики на фолклорна приказка. Възможно ли е тези грижливо оплетени помежду им детайли да представляват историческа и житейска истина? През последните три десетилетия сред академичните изследователи рязко ескалира съмнението; обобщено ще го представя с две изречения на Стивън Маккензи: „Този много известен образ на Давид като млад се появява само в четири контекста от централния библейски разказ за него [току-що ги видяхме и четирите]. Във всеки от тях той представлява много повече литературно творение, отколкото биографична реалност“... „метафората е била възприета, за да се обясни произходът на Давид“². Съществуват, разбира се, и достатъчно аргументи в подкрепа на тези съмнения. Ето някои между тях:

² McKenzie, Steven. King David. A Biography. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 49.

Цялата история с избора на Самуел и с първото помазване е късна добавка към второзаконовия наратив. Нищо в останалите части няма отношение към това помазване; то сякаш изобщо не е известно на автора. По-късно прибавен е и целият разказ за Голиат, който отначало трябва да е съществувал като самостоятелна легенда с друг герой, всмукана от сагата за Давид. Точно преди стих 19 да вметне, че Давид се намира „при стадото“ на баща си, стих 18 вече го е описал като „човек храбър и войнствен, който умно говори и е хубавец“. Това със сигурност не са чертите на момче, което по цял ден скита след овцете самичко, ляга и става с тях... От друга страна, ако истинският Давид е бил адекватен на това описание, той със сигурност не би стоял при овцете, където няма място нито за войнственост, нито за реторични умения. И по-нататък, веднага, след като е победил Голиат, Давид се оказва прославян от жените на цял Израел като човек, който е убил „десетки хиляди“ врагове; текстът многократно настоява на тази фраза. Дори да познаваме склонността на древния исторически наратив да преувеличава героизма на своите фаворити (тук работи фолклорният принцип *десет с един удар*), пак не можем да разберем как победата над един-единствен (макар и голям) човек моментално се е превърнала в убийство на десетки хиляди чужди бойци; очевидно е, че тук логиката пропада в някакви обстоятелства, които текстът съзнателно не иска да спомене.

Без да продължаваме с изброяването на други подобни логически и сюжетни несъответствия, можем да стигнем да заключението, че се налага да бъдем скептични към историческата валидност на представата за Давид като малко овчарче в пустинята. Най-доброто желание да повярваме в биографичната истинност на библейския текст (а друг източник за Давид просто нямаме) ще ни доведе до предположението, че дори да е имал нещо общо с овцете на своя богат баща, Давид по-скоро е трябвало да наглежда и ръководи неговите овчари. Стига, разбира се, да не отречем цялата овчарска история като легендарна измислица заедно с библеистите-„минималисти“, които нерядко звучат изключително убедително. Така стигаме до един въпрос отвъд дебата за повече или по-малко правдоподобната историческа истина: защо писателят-второзаконник полага толкова много усилия, за да изгради последователно и да внуши убедително „овчарския“ план в биографията на героя Давид като свързващо звено между неговата (напълно анонимна) по-ранна младост и встъпването му в царския двор?

Да започнем с един извънбиблейски факт, щедро документиран в археологически паметници на древния Близък Изток. От Месопотамия на север до Египет на юг царете са били изобразявани с атрибути на овчарския (понякога и на говедарския) занаят. Още шумерската култура развива традицията да нарича своите царе „пастири“³. Владетелските

³ Вж.: Brettler, Marc Zvi. *God is King. Understanding an Israelite metaphor*. Sheffield University Press, Sheffield, 1989, p. 36.

знаци на фараоните от най-ранно време са включвали гега и пастирски камшик. Според Джон Уилсън самата египетска дума за гега е дала произход на един от термините, означаващи *властвам*⁴. И макар че не са открити много останки от древния Ханаан, няма причина да се съмняваме, че същата традиция е била разпространена сред местните народи и племена. Пастирската метафора, с други думи, има дълбоки корени и добре отработени политически конотации много преди да се появи в библейския текст, който (и в това отношение) може да бъде разбран като типична проява на културния опит в своя регион.

Ако поискаме да се съсредоточим върху разказите за овчари в Еврейската Библия, ще трябва да отделим най-много време на *Бытие*. Най-кратко казано: всички патриарси са изобразени като овчари, започвайки с Аврам, който натрупва стада по обичайния си „измамнически“ (трикстер) начин. Но не само патриарсите, „матриарсите“ също са представени като работливи пастирки. Престарелият слуга на Аврам намира подходяща съпруга за сина му, Исак, край извора на един град, където всички идват, за да поят добитъка. Яков, синът на Исак, на свой ред също се среща с Рахил край кладенеца на друг град, където тя е довела дребния добитък на своя баща. Тези срещи, изпъстрени с битови детайли и перипетии, биха изглеждали като типични пасторални картини, ако европейският пасторал не беше създаден пет века по-късно от Публий Виргилий Маро.

Минават векове, след като е живял последният патриарх, но Библията продължава да разказва живота на неговите потомци в овчарски сюжети. Сега вече като пастири се появяват едни от най-значимите фигури на еврейски пророци. Първ по време и важност сред тях е Мойсей. Той пасе овцете на тъст си Йотор, когато се случва едно много важно събитие: срещата с Бога пред горящия храст. Първият между т.нар. „пишещи пророци“, Амос, е представен като текояски пастир (Текоа е малко селище край Витлеем). Изглежда, че с Мойсей е поставен един много важен модел на способността за пророчество, който се възпроизвежда в сюжетни разклонения сред по-късните пророци на Израел. Всъщност матрицата на овчаря като избран човек има изключително ранно присъствие в библейския свят. Още първият любимец на Бога, живял сред второто поколение хора – Авел, е пастир, и точно с даровете на своя поминък спечелва благоразположението на Яхве за разлика от своя брат-земеделец, злочастния Каин. В по-късните (и юдейски, и християнски) теологизации образът на Авел се превръща в прототип на Праведния човек, докато убиецът Каин се свързва с възникването на градовете, изкуството и занаятите.

Макар че прегледът на библейски овчари дотук е много непълен, вече ясно можем да видим, че в древния Израел (или поне в неговата писмена култура, представена от текстовете, които по-късно ще бъдат

⁴Frankfort Henri, Mrs. H.A. Frankfort, John Wilson, Thorkild Jacobsen. Before Philosophy. The Intellectual Adventure of Ancient Man; an essay on speculative thought in the ancient Near East. A Pelican Book: Penguin, 1959, p. 88.

канонизирани) е съществувал култ към овчарството като автентичен, праведен и угоден на Бога човешки поминък. В земите на Ханаан то обикновено се е практикувало чрез номадски или полуномадски начин на племенен живот. И макар че до този момент никой не е предложил окончателен отговор на загадката дали древните израелтяни са били номади, полуномади или уседнало местно племе, със сигурност можем да кажем едно: идеологията на библейския текст възприема овчарството като метафора на човешката способност да бъдеш близо до Бога и да си склонен към праведен и невинен живот. Възможно е тук да намерим една от причините, накарали древните (и по-скоро уседнали) израелтяни да възприемат митология, в която типични нравствени ценности и сюжети на номадското битие са придобили първостепенна важност.

Както и да са били разположени в различните степени на вариация между уседналия и номадския тип живот, древните евреи са ценили високо овцете и всяка работа, свързана с тях. Сред всички животни овцата заема първо място по присъствие в Еврейската Библия: ще я срещнем 273 пъти заедно с още 145 места, където се споменава овен, общо над 400 отделни места⁵. За нейното назоваване са употребени дванайсет различни думи, най-разпространени сред които са *рог* и *цон* (група овце). Сред останалите десет думи е и *рахел* (буквално овца), която се използва и като женско име. Всъщност точно така (на български преведена Рахил) се нарича и любимата съпруга на Яков, обаятелната майка на Йосиф и Вениамин. Днес може да ни се стори странен жестът да наречеш обичаната жена „овца“, но в древния Израел това животно е било символ на полезност и кроткост, иначе казано – на сътрудничество между човека и природния свят.

По-късните библейски коментатори неведнъж ще се спират върху натрапливия план на пасторалните ценности в Петокнижието и ще се опитват да обяснят „овчарските“ пристрастия на древните израелтяни. Както винаги, най-колоритни в техните обяснения са еврейските автори-равини. Така например Бахия ибн Ашер, много популярен проповедник, живял в Испания през първата половина на 14 в., се занимава с въпроса защо овчарството е представлявало „идеално занимание“ за библейските патриарси? Много практично ибн Ашер обяснява, че то е носело добра печалба от добив на вълна, от доене на мляко и продажба на млади животни; овчарството при това е „занимание, което не изисква тежък труд, големи усилия, а и нищо греховно не се включва в него“⁶. Мнозинството от праведниците и пророците според ибн Ашер съзнателно са избирали да бъдат овчари, тъй като това занимание им е давало възможност да стоят далече от обществото и градовете, а следователно и от човешките пороци, характерни за живота там. „Колкото по-далече

⁵ Виж Schwartz, Donald Ray. Noah's Ark. An Annotated Encyclopedia of Every Animal Species in the Hebrew Bible. Jason Aronson Inc., Northvale, New Jersey, Jerusalem, 2000, p. 21.

⁶ Jacobs, Louis. Jewish Biblical Exegesis. New York, 1973, p. 77.

стоиш от човешките обиталища, толкова по-далече си от безчестието, от кражбите и грабежа, и от всички други пороци“; единствено самотата в пустинята може да те накара да отправиш всички свои мисли към Бог“⁷. Ясно виждаме как в късното европейско Средновековие номадските ценности (реални или въобразени) на древния Израел са се наложили като отправна точка за съществуващата идеология на отшелничеството/пустинничеството и самотата, процъфтяла и в християнската религиозна практика.

Абраванел, друг популярен еврейски учител, живял през втората половина на 15 в. в Лисабон, също подхваща (очевидно авторитетната в еврейските коментари) линия на обяснение с лекотата на овчарския труд. „Да гледаш овце не изисква нито труд, нито усилия. Всичко, което ти трябва, е да водиш стадото и да следваш природата. Ето защо праотците Аврам, Исак и Яков, синовете на Йосиф, Мойсей и Давид са били все овчари, а не земеделци“⁸. Ако пак си спомним историята на (земеделеца) Каин и (скотовъда) Авел, ще стигнем до заключението, че в Библията даже Господ не одобрява извършването на особено много и тежък труд.

Но нека се върнем вече към историята на цар Давид и особено към двете глави (16 и 17) на *Първа Книга Царства*, където се изгражда представата за неговата овчарска младост. Въпросът, който ще ни интересува сега, можем да формулираме по следния начин: след като вече е изградил подобна представа, каква полза успява да извлече от нея библейският разказвач в по-нататъшния сюжет на легендарната сага?

Да се вгледаме в качествата, с които книгата надарява момчето Давид и които стават възможни, но и типични само в контекста на пастирското битие. Те личат особено ясно в неговия самохвален монолог пред Саул: „когато се случваше да дойде лъв, или мечка, и отвлечеше овца от стадото, аз се спущах подире му, нападах го и отнемах я от устата му...“. Храбростта, най-лесно видима върху семантичната повърхност на това изречение, далеч не е е най-важното качество в нашия случай. Има нещо много по-важно, върху което авторът на Второзаконовата история акцентува. За да го разберем, ще направим малко отклонение към образа на друг – и не по-малко велик – библейски овчар, Мойсей. Скромният епизод с неговото пастирство покрай овцете на тъст му Йотор е предизвикал богато разклонение на равинска литература от типа *мидраш*. Всички текстове са обединени от общото им желание да хиперболизират изключителното внимание и топлите грижи, които Мойсей проявява към всяка една поотделно – дори към най-малката и най-незначителната – овца от стадото на Йотор. Ще преразкажа накратко две от тези легенди.

Тъй както ходи след стадото, един ден Мойсей разбира, че се е изгубило агне. Тръгва той да го търси, минава през планини и пустини, отлитат месеци... (Разбира се, легендарната логика не се вълнува от въпроса

⁷ Пак там, 77–78.

⁸ Пак там, с. 126.

какво е станало с останалите овце през това дълго време.) Когато най-сетне го намира, агнето се е превърнало в млада овца; в същия момент Мойсей преживява и най-важната за него теофания: гледката с горящия храст.

Според втората приказка Мойсей отново пасе овцете, когато забелязва, че от стадото се е отлъчило агне. И пак тръгва той да го търси, и пак минава време, докато открие, че агнето се е спряло да пие вода от един поток. „Ако знаех, че си жадно – му казва Мойсей – щях да те взема на ръце и да те занеса при потока“. В същия миг се чува глас от небето: „Жив да си, ти си годен да станеш пастир на Израел“⁹.

В тези две истории ясно се вижда, че не храбростта, а грижовността е истинската сила на добрия пастир. И в двата случая сюжетът ни среща с пътешествие-изпитание от типа *quest*. Героят е подложен на проверка: може ли да забрави всичко друго, за да мобилизира живота и силите си в спасение на една овца, на единица от стадото, което му е поверено да води? Той издържа проверката, устоява на изпитанието и тогава разбираме, че всъщност е ставало въпрос за инициация. Появата на Бог в края на двете истории означава възлагането на мисия със свещен характер. Преминал успешно през изпитанието, Мойсей прекрочва невидимия праг между избранниците и обикновените хора. Скромната грижа за една овца в този случай представлява *imitatio dei*, идентификация с божествената функция на грижа за всеки отделен човек.

Щом се върнем към поведението на момчето Давид, забелязваме същата всеотдайност, същата склонност към пълно себеотдаване на задълженията в пастирския занаят. Тук обаче ролята на затрудняващи обстоятелства (или сюжетни перипетии), които в мидраша се изпълняват от времето и пространството (преминаването през планини и пустини; месеците, прекарани в търсене на изгубеното агне) е възложена на животните – лъв и мечка (персонаж, очевидно многозначителен в контекста на предстоящата битка). Структурата на разказа и посоката на легендарната логика обаче са идентични. Застанал на границата между свое и чуждо (от едната страна – израелският лагер, от другата – войската на филистимците), вътре (семейството, емблематизирано от подигравателните думи на най-големия брат) и вън (светът на възрастните или „големият“ свят), долу (позицията на най-малкия брат) и горе (перспективата да стане царски зет) – героят ще направи избор със съдбоносен характер. Правилното решение ще го отведе на мястото, където живеят малцина: той ще стане *машиах* (помазан човек) – и буквално (предстоят му още две помазвания, преди да навърши трийсет години), и в символичен план.

За разлика от другите хора избраният да бъде пастир не познава отстъплението и не се отказва от нападение дори тогава, когато битката изглежда непосилна или напълно изгубена. Неговата сила има необяс-

⁹ Преразказано по: Schwartz, D.R. Noah's Ark, p. 13.

ними, ирационални корени; тя идва от безрезервната вяра в Бог. Точно за тази вяра говори Амос, пророкът-овчар, когато предава на своя народ едно послание за спасение: „Тъй каза Господ: както понякога пастирът изтръгва от лъвски уста два пищяла или част от ухо, тъй ще бъдат спасени синовете Израилеви“ (Ам. 3:12). Нищо в това изречение не може да бъде разбрано със средствата на обикновената логика. Не можем да разберем защо пастирът трябва да сложи главата си в устата на лъва, за да измъкне оттам два пищяла или част от ухо. Трудно е да повярваме, че тяло, от което са останали неизядени само дребни парчета, подлежи на спасение. На такава знание и на такава вяра е способен само Избраният. А пък овчарството е онзи тип битие, чрез който библейският текст създава ситуации за проверка на бъдещите царе и пророци. Затова и Филон Александрийски, вече в първия век от новата ера, ще каже: „Свършен цар може да бъде само този човек, който е добре обучен в изкуството на овчаря, защото работата на овчаря е подготовка за царските задължения на всеки, който е предопределен да властва над това най-склонно да бъде управлявано от всички стада – човешкото“¹⁰. Затова и сам Господ нееднократно използва овчарска терминология, за да изрази отношението си към Давид: „Аз те взех от овчето стадо, за да бъдеш вожд на моя народ Израиля“ (2 Царств. 7:8); „ти ще пасеш Моя народ Израиля, и ти ще бъдеш вожд на Израиля“ (2 Царств. 5:3). Според логиката на тези фрази пастирската функция на мъжа крие един особен, неподражаем аспект на свързаност между човека и Бога. През ситуацията-инициация на добрия пастир избраните хора доказват, че притежават онзи особен „ирационален разум“, който се смята за специфичен аспект на божественото; само чрез него владетелят е в състояние да реализира сакралната функция на своята (земна) власт.

Тази връзка между знание (за божественото), власт и грижа (за човешкото стадо) можем да видим особено ясно символизирана в един от най-известните писмени паметници на древността, т.н. *Кодекс на Хамурапи*. Около 1800 г. пр.н.е. аморитският (аморейският) цар Хамурапи, основател на Вавилонската империя, увековечава създадения по негово разпореждане Законник (изключителна сбирка от закони, които обхващат всички области на социалния живот), като поръчва да го изпишат върху двуметров обелиск от черен диорит. В горната част на монумента има релеф с изображение на самия цар. Хамурапи дава лице на законите, които подреждат земния свят, в пълно снаряжение от типичните за онова време регалии (знаци на царската власт). Сред тях, здраво стисната в лявата му ръка и добре открояна в най-едър план, изпъква именно овчарската гега.

¹⁰ Philo of Alexandria. *The Essential Philo* (Nahum N. Glatzer, ed.) Schocken Books, New York, 1971, p. 304.

Широкото разпространение на символичния образ владетел-пастир в библейските книги много добре показва принадлежността на древноеврейската култура към по-обширния план на древната блискоизточна цивилизация въпреки упорития културно-религиозен сепаратизъм на съставителите. Видяхме, че с Мойсей се задава един модел на пророчество, който ще търси сюжетни и символични пътища за възпроизводство както в корпуса на Второзаконовата история, така и сред богатата пророческа литература.

Най-типичен в сюжетен план е случаят с Амос. „Аз не съм пророк и не съм син на пророк – разказва самият той; – аз бях пастир и събирах диви смокви. Но Господ ме взе от овците и ми рече: иди, пророкувай при Моя народ Израиля“ (Ам. 7:14-15). Наистина, събирането на диви смокини не е занимание, което бихме нарекли подвиг, но затова пък се разполага изцяло в плана на праведния и лесен живот като белег на благодат, осигурена от Бога. Юдеецът Амос е изпратен от Господ в (северно)израелския град Бетел (Ветил); там той трябва да пророкува срещу упадъка на царския двор (по онова време царят се казва Озия) и на народа от Северното царство, изправено пред скорошен плен.

Ако се върнем още веднъж при царете, ще видим, че Давид всъщност не е първият, когото грижата за животните отвежда към помазване и корона. Преди него Саул се озовава на мястото, където живее пророк Самуел, „случайно“, докато странства в търсене на две изгубени магарета от добитъка на своя баща. Историята е много подробно разказана в цяла глава (1 Царств. 9). И в същото време с края на разказа за Давид овчарската линия сякаш изчезва от сюжетния план на Второзаконовата история. Това обаче не може да ни учуди, той като биографията на Давидовия син (Соломон) е въввлечена в други наративни и символични модели, а веднага с края на Соломон идва времето на упадък и прегрешения сред владетелите на (вече разцепената) монархия.

И все пак метафората остава в текста, само че изтласкана в пространството на символичната образност, готова да покълне сюжетно веднага, щом разказвачът долови печелившата комбинация от характеристики в поведението на някой цар. От външен поглед изглежда парадоксално, че първият владетел, наречен пастир непосредствено след Давид, е чужденецът, завоевателят Кир. Но нека да не забравяме, че точно вторият персийски владетел над Вавилон издава специален едикт, с който разрешава на евреите, отведени някога в плен, да се завърнат по родните си места и да започнат наново строежа на разрушения Храм. Заради това негово отношение сам Господ (според пророк Исая) го назовава с фрази, които са ни добре познати от разказа за Давид: „той е Мой пастир, и той ще изпълни всичката ми воля“ (Ис. 44:28). Много ясно виждаме как работи механизъмът за производство на библейски пастири. Кир е цар, Кир е велик и се грижи за малката, полупретопена в гигантския етнически котел Вавилон „овца“/група на заточените евреи. Тяхното спасение се случва в плана на чудото – точно така, както Давид побеждаваше лъв и мечка с голи ръце, а Господ препоръчваше да се мисли за спасение дори тогава, когато от плячката беше останала само „част от ухо“.

И тъй като библейското мислене е ясно разположено в режима на двойките от контрастни ценности, би трябвало да очакваме, че срещу редицата на добрите пастири ще се оформи и друга, не по-малко внушителна поредица от лоши и грешни „овчари“. Наистина, разказвачът-второзаконник и още повече пророците са положили цветисто изразени усилия да съществува и тази опозитивна линия. Отново не наличието на някаква биографична или историческа истина, а съображения от митологично-символичен порядък са дефинирали присъствието на конкретни фигури, специфични за нея. Тук ще срещнем голям брой „свои“ царе (между разцепването на Монархията и Вавилонския плен), които са отклонявали Израел от практиките на монотеистичния култ и са „блудствали“ подир чуждите божества – „разни вааловци и астарти“. Характеристиките на лошия пастир изглеждат като огледално обърнато отражение на „добрите“ черти, които сме срещали до този момент. „Слабите не подкрепяхте, болна овца не лекувахте, ранена не превързвахте, прокудена не връщахте и изгубена не дирехте, а ги управлявахте с насилие и жестокост“ – формулира общите обвинения пророк Йезекиел (Йез. 34:4) в една много силна глава с пастирска символика. „Вие ядохте тлъстина и се обличахте с вълна, клахте угоени овци, а стадото не пазехте“, продължава той. Думите му внушават лошия пастир като анти-Мойсей, анти-Давид, отрицание на всички символични добродетели, които притежава мъжът-водач.

Сред извивките на пророческата реторика успяваме да доловим и една нова черта, един цветист белег на злото, който сякаш не притежава положителна огледална реплика. Лошият пастир е не само хищник, който изстребва покорното стадо, но и самозабравил се канибал, който изяжда себеподобните си овце, защото в крайна сметка и царят е само една (човешка) овца в очите на Бога. Владетелят-канибал избира най-угоените животни за себе си и дебелее от тяхната тлъстина. Като се има предвид, че според библейския ритуал най-угоените овце се заделят за (жертва на) Бога и че тлъстината на жертвеното животно задължително се принася на Бог, ясно се вижда причината, която най-много е разгневила Яхве. Лошият пастир е отрицание на водаческата функция, която трябва да изпълнява всеки владетел. „Вие разпръснахте Моите овци, прокудихте ги и не се грижите за тях“, казва от името на Господ Йеремиа (Йер. 23:2). Това обаче не е всичко, най-лошото идва оттук нататък. Владетелят-канибал е и отрицание на земното място, отредено за всеки човек. Той не „пасе“ другите хора **вместо** Господ, а се е разположил в неговата позиция и „пасе“ най-вече себе си. Ще цитирам отново Йезекиел: „горко на Израилевите пастири, които пасоха сами себе си (34:2); „Моите пастири не търсеха овците Ми, понеже те пасоха сами себе си“ (34:8). Можем да кажем, че абсолютно-лошият-цар е този, който посяга към мястото и прерогативите на самия Бог, защото никой друг освен Бог няма право на пълна екзистенциална самозатвореност и самозадоволеност. Лош пастир е мъжът, способен на хюбрис. А хюбрис, както помним от времето на Адам и Ева, е най-безпощадно забраненият начин на

поведение за всеки човек. Нарцистичната себе-свето-затвореност е самата граница, която разделя земния от небесния свят.

И все пак лошият пастир има едно парадоксално предимство в (нашето интерпретативно) сравнение с добрия пастир. Той е модел на самия себе си¹¹; не съществува демонично или есхатологично създание, което да му задава матрица. За разлика от него и най-добрият овчар не може да прилича на себе си, защото матрицата на доброто пастирство не е у човека, а в Бог. Еврейската Библия изобилства с реторика и символика на Яхве-пастир, те са разпръснати във всички книги, но достигат най-голяма сила на емоционално въздействие и най-последователен художествен израз в псалмите и в профетичните текстове. Най-известен и много красив е *Псалм 22*. (Според популярното мислене той е написан от Давид, докато се крие от Саул в пустинните пещери на Негев.)

Господ е Пастир мой, от нищо не ще се нуждая:

Той ме настягва на злачни пасбища и ме води на тихи води, подкрепя душата ми, насочва ме по пътя на правдата... (1-3)

Друг псалм (с анонимен автор, най-вероятно от Северното царство) допълва тематичната посока *Бог/пастир/водач на праведните души:*

Пастирю Израилев, послушай! Ти, който водиш

като стадо Йосифа ... вдигни силата Си и дойди да ни спасиш.

(Пс. 80:1-2)

Божиеото овчарство притежава не само символични/духовни, но и „конкретни“ (доколкото митологичната историография може да бъде конкретна) черти. Те са най-често отнесени към дълбокото минало – бягството от Египет и странстването из пустинята до навлизането в Обетованата земя. Яхве води своето стадо от бивши роби, храни ги с небесна храна (манна) и пасе уморените им души. Овчарската метафорика го представя най-вече като идеален водач и грижовен баща на своя народ. Вече споменатата *Глава 34* от *Йезекиел* подрежда истински каталог на онези черти и качества, които бележат идеалната (потенциална) способност на библейския мъж да ръководи другите хора, да гарантира реда, който преобразува в космос (хаоса на) земния свят:

Както пастир проверява стадото си ... тъй ще прегледам Аз Моите овци...

Ще ги изведе между народите и ще ги събере от страните...

Ще ги паса на добро пасбище, и кошара ще имат на високите Израилеви планини... (34:12-14);

Моите овци Аз ще ги паса и ще ги отморявам, каза Господ (34:15);

Изгубената ще намеря и прокудената ще възвърна,

раната ще превържа и болна ще укрепя, а закъсняла и буйна ще изтребя;

ще ги паса с правда (34:16).

¹¹ Наистина, Господ е всичко, всецялост (и в този смисъл трябва да предположим, че и лошото се намира у него), но тази всецялост, от друга страна, не се измерва в категории и критерии на човешката нравственост.

В този контекст дори овчарската гега (и царският жезъл) – обичайни знаци на силата и властения ред – могат да придобият един неочаквано „кротък“ аспект. Сега те символизират милостта и състраданието, характерни за Бог: „Твоят жезъл и твоята палица ме успокояват“, казва „Давид“ на своя небесен пастир (Пс. 22:4). Все пак в поезията, дори когато е много древна, не трябва да очакваме непременно здрав разум и логика на социалните отношения.

След като вече знаем, че Бог е матрица на добрия овчар, а неговият помазаник – земна реплика на пастирската функция¹², какво можем да кажем за „стадото“ или за „овчето“ битие на обикновения, ежедневен човек?

Да тръгнем оттам, че в образа на овцата и в отношението към нея библейският разказвач не влага онзи пейоративен нюанс (глупаво, плиткоумно създание), който ще стане характерен за популярната култура в Европа. Самото битие на древните израелтяни е било центрирано върху отглеждането на овце и благополучието на един човек/род обичайно се е измервало в количество притежаван добитък. (Да си спомним как забогатяват Аврам и Яков.) Самата овца – тъй като все още има реликти от времето на примитивния анимизъм – се е смятала за участник в синкретичната цялост на социално-природния свят. Със своята кроткост и търпеливост тя е материализирала една от представите за доброта, една посока на отношенията, които водят до разбирателство в човешката общност. Неслучайно, както вече посочих, *рахел* може да бъде името на красива и умна жена.)

В същото време пастирският опит, натрупан от жителите на древния свят, е водел до заключението, че овцете (дори когато са в стадо) не могат да се придвижват сами, те трябва да бъдат събирани и водени в определена посока, иначе винаги са готови да поемат по грешен път. Но нима има в Еврейската Библия (колективен) герой, който по-често да кривва от пътя (на правдата) и да поема в грешна посока от Избрания народ – Израел? Всеки човек поотделно – в своята безпомощност и готовност за грях – е овца в очите на Небесния наблюдател. Всеки народ (и най-вече Избраният) е стадо от безсилни (пред стихииите на съдбата), но неизменно предразположени към заблуда овце. „Всички ние се заблудихме като овце, отбихме се всеки в своя път“, казва пророк Исаия (Ис. 53:6). „Израил е като пръснато стадо; лъвовете го разгониха“, добавя Йеремиа (Йер. 50:17). Яхве също мисли своя народ като изгубено стадо, неспособно да се опази само и да се приюти на сигурно място без волята на добър пастир:

*Моят народ беше като загинали овци ... скитаха се те от планина на хълм, забравиха леглото си (Йер. 50:6);
Моите овци бяха изоставени да бъдат разграбвани и,
нямайки пастир, станаха плячка на всички полски зверове*

¹² Да не забравяме че в древния Израел, за разлика от Египет например, царете никога не са мислени като същества от порядъка на божественото.

И пръснаха се те без пастир...

Скитат се Моите овци по всички планини и по всеки висок хълм, и по цялото земно лице се пръснаха Моите овци... (Йез. 34:5-6)

Много често „овчийт“ символизъм комбинира нравственото внушение с исторически факти. Думи като „разпръснати“, „разграбени“ и „плячкосани“ обикновено сочат към времето на Вавилонския плен, а лъвовете и „полските зверове“ са чуждите царе-завоеватели и разрушители на Израел.

И все пак в образа на разпръснатото, разграбено стадо се крие един положителен, доброжелателно-спасителен аспект на Божието отношение към човека. Колкото и да греши отделният индивид, накъдето и да е кривнало цялото стадо, земното същество, направено по небесно подобие, си остава „овца“ – създание, податливо на управление и следователно – на спасение. Добротата е заложена най-малкото в проекта на неговото сътворение, поради което човекът-овца винаги крие в душата си възможност за разкаяние и завръщане в правия път. Неслучайно Господ изрича най-често в овчарска образност своите обещания да спаси заблудения народ, да го изтръгне от челюстите на поредния лъв:

... ето, Аз Сам ще издиря Моите овци и ще ги прегледам.

и ще склуча с тях завет за мир и ще премахна от страната лютите зверове, тъй че безопасно ще живеят в степта и ще спят

в горите.

... ще живеят безопасно, и никой не ще ги заплашва (Йез. 34:11-28)

Тези цитати не променят общото внушение в употребата на пастирския символизъм, за който говорихме до този момент, но все пак ни помагат да направим още две заключения. На първо място – ясно се вижда неговата двойствена структура и диалектичката динамика, която я управлява. Не може да има стадо без пастир, но също така – и пастир без стадо. Овцете имат нужда от водач, но и водачът не може да бъде адекватен на своята функция, ако няма овце, които да води. Дори Яхве изглежда прикован към своето стадо, което може да води, съди, наказва и награждава, но не и да изостави напълно, защото тогава няма как да бъде Пастир. Овчарят и овцете са две неделими, възможни единствено в своята свързаност, страни на земното битие.

До второто заключение ще достигнем, ако си представим как изглежда светът, който Яхве обещава да въздаде на своето стадо: място със „злачни“ пасбища, „безопасно“, в което цари вечен мир, премахнати са „лютите зверове“ и никой не „заплашва“ спокойствието на добрите овце. Тази идилия на човешкото битие, неслучайно изречена с устите на пророци като Йезекиел и Исаия, има есхатологичен характер. По всичко изглежда, че тя ще се случи отвъд някакъв решаващ, „последен“ ден (есхатон) – в онова бъдеще, което провижда единствено Бог.

Есхатологичният аспект на пастирския символизъм се е развил най-вероятно по време на Вавилонското заточение. Лишени от родина, цар-

ство и храм, жреците в изгнание съграждат идеология, която трябва да компенсира всички липси на историческата реалност с надежди за идеалното бъдеще, което ще дойде тогава, когато Бог си спомни за своя народ и му прости извършените прегрешения. Днес бихме казали, че само обещанията за светло бъдеще, с което ще завърши историческият цикъл на „днешното време“, могат да съхранят и консолидират колективната идентичност на група от хора, озовали се посред дълбоки политически сътресения и нравствена криза. Няма по-добър лек срещу „лошия“ реализъм на настоящето от безкомпромисния не-реализъм на надеждите за това, което ще дойде след него.

VI в. пр.н.е. е време на дълбоки и важни промени в геополитиката на Близкия Изток. Епохата на малките независими царства (между които и тези от Ханаан) изглежда напълно отстъпила пред една нова историческа реалност, в която доминира „битката на гигантите“ – огромни империи, които се сблъскват и унищожават взаимно, прекроявайки така съдбата на целия регион. След Асирия, която поглъща и Северното еврейско царство в 722 г. пр.н.е., идва Вавилония, после Персия (най-напред на Медите, после на Ахеменидите); Египет също продължава да се намесва в борбата за контрол и владичество. „Тези развятия са били наблюдавани отблизо от юдейските общности, заселени във Вавилон, Египет, Юда, които са виждали в тях свидетелства за Божия план, разгърнат в мащаби, по-широки от всякога досега“¹³. Успоредно с промените избухват надеждите, че сега вече Бог – след като е наказал достатъчно своите неверни избраници – отново ще се обърне към тях с благосклонност, позната от заветите с патриарсите и Давид. Новият завет ще бъде последен: той ще изведе окончателно разкаялия се, изстрадал народ в „злачните пасбища“ на благоденствието и сигурния живот. За да изпълни своите намерения, Господ, разбира се, ще има нужда от (поредния) медиатор, от земна реплика на пастирската функция. И ако се върнем назад към библейската история на еврейското царство, ще открием, че там последният цар/водач, наречен пастир, е Давид.

Сега вече ясно разбираме защо надеждите за бъдещото спасение могат да бъдат свързани единствено с „издънка“ или „младочка“ от семето на Давид. Иначе казано, профетичните очаквания на библейските автори от времето през и след Заточението са фиксирани върху идеята за бъдещ пастир, който ще поднови последния завет, сключен между Яхве и цар от „бейт давид“, къщата/династията на Давид.

„И ти, Витлееме Ефратов – обръща се към родното място на Йесей и синовете му пророк Михей, – малък ли си между хилядите Иудини? От тебе ще Ми излезе Оня, който трябва да бъде Владика в Израиля и чийто произход е от крайвреме...

¹³ Finkelstein, Israel and Neil Asher Silberman. David and Solomon. In Search of the Bible's Sacred Kings and the Roots of Western Tradition. Free Press: New York, London, Toronto, Sydney, 2006, p. 216.

Ще застане Той и ще пасе с господня сила ... и те ще живеят безопасно...“ (Мих. 5:24)¹⁴.

Пророк Йеремия също изглежда доста конкретен, изричайки Господните обещания в своя дискурс:

И ще събере остатъка от Моето стадо ... и ще ги върна в кошарите им...

И ще поставя над тях пастири, които ще ги пасат...

... и ще въздигна на Давида праведна младочка, и ще се възцари Цар, който ще постъпва мъдро... (Йер. 23:3-6)

Така се оформя и налага идеята за идеалния цар, който ще ръководи „със знание и благоразумие“ (Йер. 3:15), ще постъпва винаги „мъдро“, ще изведе Израел на мястото, което му се полага. Пастирът-който-ще-дойде е фигура на профетичното въображение. Най-напред той се мисли в конкретните измерения на помазаник (т.е. цар, тъй като главно царят е бил помазан с миро, изливано от овчи рог); много известната дума на иврит в този случай е *машиах*¹⁵. С края на 6 в. пр.н.е. обаче тя започва да губи конкретните си политически измерения, още повече че новият Израел (свит в скромните граници на невзрачната персийска провинция Йехуд) никога не придобива истинска независимост и следователност – „царскост“ на своите владетели. *Машиах* става все по-малко цар и все повече избранник, призван от Бога човек. Като напълно метафоричен цар той се появява в християнски контекст (Исус), след като Септуагинта вече е превела на гръцки термина с доста по-познатия ни *месия*.

През 539 г. пр.н.е. Кир II Велики издава указ, с който „събира заедно всички поданици (изгнаници) и ги връща по домовете им“¹⁶; тогава част от вавилонските заточеници се връщат обратно в някогашната Юда. С тях тръгва и един принц от Давидовото коляно, Зоровавел, внук на Йоахин, последния цар преди превземането на Йерусалим и разрушаването на Храма. Надеждите на яхвистките свещеници се възраждат. „Това, което следва обаче, представлява поредица от събития с дългосрочен ефект, водещи до окончателния крах на надеждите да се сбъднат земните претенции на Давидовата династия. Така националният монотеистичен култ на Юда започва да се превръща в онази религия, която всички познаваме като юдаизъм“¹⁷.

¹⁴ Михей се смята за един от ранните пророци, живял най-вероятно през втората половина на 8 в. пр.н.е. В свитъка под неговото име обаче има части, очевидно писани около век по-късно, вече след отвеждането в заточение. Голяма част от глави 4 и 5 (към които принадлежи и нашият цитат) се определят като по-късни добавки.

¹⁵ В *тришсет* и един от трийсет и деветте случая, когато Еврейската Библия употребява термина *машиах*, става дума за цар; в останалите случаи може да се споменава помазан свещеник или патриарсите като цяло. За разлика от юдейската и християнската традиция Еврейската Библия никога не употребява *машиах* за бъдещия идеален цар. Вж. Brettler, M. Zvi. *God is King*, p. 35.

¹⁶ Нов библейски речник. Изд. Нов човек, С., 2007, с. 539.

¹⁷ Finkelstein, I. and N. A. Silberman. *David and Solomon*, p. 217.

Зоровавел не само не става цар, но всъщност е последният представител на Давидовата династия, опазил някаква владическа роля над Израел (той е съ-управител на новата персийска провинция Йехуд). Едва по времето на Хасмонеите бихме могли да говорим за някаква политическа независимост на миниатюрното царство (167–37 г. пр.н.е.), но тези владетели, често наричани Макавеи по името на първия между тях, Юда Макавей, се опитват да утвърдят своя династия встрани от „давидовската“ линия на пророческите нагласи. Образът на Давид и надеждите за спасение, свързани с него, се пренасят в еврейски религиозни секти, алтернативни спрямо групата и идеологията на храмовите свещеници. Тук продължава да се създава литература с есхатологичен характер, центрирана върху фигурата и спасителските функции на царя-пастир, който все повече се разбира като универсален модел на богоугодно и праведно поведение. Показателен е един от ръкописите, намерени край Мъртво море, известен на изследователите с означението 4Q505. Този текст, писан в периода II–I век пр.н.е., представя Давид в изцяло провиденческа перспектива: той е водачът, който ще властва над Израел „овеки“, тъй като Господ го е определил да бъде пастир и цар на неговия народ¹⁸. Възвръщането на пастирската метафора е симптоматично за алегоричната посока, в която се е развила интерпретацията на термина *помазанник*, след като надеждите за буквален месия/цар са се изместили към универсалистката визия на окончателния Спасител.

И все пак политическият аспект на про-давидовския месианизъм оживява в конкретни исторически ситуации, особено в първия век на новата ера. По това време сред юдеите в Палестина назрява готовността за въоръжен бунт срещу римската власт. Въпреки яростната (и в крайна сметка разумна) съпротива на елинизирания аристокрация, въстанието избухва в 66 г., за да завърши с катастрофални исторически последици, включително с окончателното разрушаване на Втория храм през 70 г. Между основните мотиви на желанието за съпротива е била много разпространената през това столетие вяра, че бунтът ще получи помощ от Бога – именно онази помощ, която пророците на „последните дни“, религиозните привърженици на месианистичния култ, свързан с фигурата на Давид, винаги щедро са обещавали на своите последователи.

Ще завърши разказа за надеждите, свързани с политическата реализация на земния цар-пастир, като преразказва един куриозен опит да се симулира чудотворна материализация на обещания от Бога месия. Знаем за него от Йосиф Флавий, историка-съвременник на тези събития, който ги е описал подробно в своето съчинение „Юдейските войни“¹⁹.

¹⁸ За месианизма в Кумранските ръкописи виж по-подробно в: Collins, J.J. *The Scepter and the Star: The messiahs of the Dead Sea Scrolls and Other Ancient Literature*. New York, 1995.

¹⁹ Съчиненията на Йосиф Флавий на руски език могат да бъдат намерени в сайта www.biblicalstudies.ru. В случая става въпрос за: Сочинения Йосифа Флавия. Иудейская война 7:2.

Римската обсада на Йерусалим, ръководена от Тит, син на генерал (и бъдещ император) Веспасиан, достига своя драматичен финал. Легионите са навлезли в града, Храмът е разрушен, когато един от последните живи водачи на бунта, Симон бар Гиора, прави отчаян опит да режисира чудо. Както ни казва Йосиф Флавий, „представяйки си, че ще успее да надхитри римляните, като ги изплаши, той се облякъл в бяла туника, закопчал пурпурна мантия отгоре и се въздигнал от земята на същото място, където доскоро стоял храмът“. Чудото завършва трагично. Римските войници навярно не са знаели нищо за обещаната поява на еврейски Спасител, защото хванали злощастния фокусник, смъкнали му пурпурната мантия и го изпратили окован в Рим. Там той бил екзекутиран за развлечение на тълпата, която празнувала победата на Тит и Веспасиан²⁰.

След тези драматични събития юдейският месианистичен култ бързо се отлива в пространството на религиозното въображение и на духовното преживяване. В тази си форма и още през следващите векове той ще процъфти в книжовната практика на равините, в мистичната еврейска литература, но може би най-силно и с най-дълбоки последици за модерния Запад – в християнското религиозно учение. „Цялата сила на Давидовата традиция – пишат Финкелщайн и Силбърман – мощно прелива в личността на Исус, за да го превърне в окончателния наследник на обещанията, дадени някога от господ на Давидовата династия, и в дългоочаквания Спасител на всички хора от Израел“²¹. В християнската литература и до днес няма съгласие дали самият Исус по време на своите обиколки из Юдея и Галилея открито се идентифицира с родовата линия на Давид. Що се отнася до авторите на евангелия и до останалата раннохристиянска литература, виждаме, че те полагат изключително единодушни усилия да изградят и да отстоят тази връзка. В общата им митостроителна дейност важна роля се пада именно на пастирската образност, макар че сега тя изцяло напуска биографичния план и се установява в полето на символичния смисъл. „Пасторализмът за Исус е имал изцяло символичен характер: в живота си той е бил дърводелец, а притчите му са изпълнени със земеделска образност ... единственото преживяване, напомнящо пасторализъм в Евангелията, е оттеглянето в пустинята“²². „Образът на овчаря придобива до такава степен метафорично значение, че в Новия Завет има само едно място на неговата буквална употреба“²³. Доналд Рей Шварц, който пише последното изречение, навярно има предвид *Евангелието на Лука*. Там вестта за раждането на Исус е съобщена най-напред на овчарите в полето край Витлеем (Лук. 2:8-20). Този момент ясно събира в легендарния план на сюжета родния град на Давид, спомена за неговата овчарска младост и появата на нас-

²⁰ Виж: <http://www.biblicalstudies.ru/Flavius.html>

²¹ Finkelstein, I. and N. Silberman, *David and Solomon*, p. 244.

²² Schneidau, H. *Sacred Discontent*, c. 130.

²³ Schwartz, D.R. *Noah's Ark*, p. 437.

ледник-спасител. Вече пораснал, Исус обича да се самодефинира в образа на пастир, докато разказва на учениците притчи; пасторалният символизъм е най-богато разгърнат в Десета глава от *Евангелието на Йоан*. Там в неговия дискурс сякаш дочуваме преплетени гласове, които идват право от традицията на Еврейската Библия:

– *Аз съм добрият пастир* – казва Исус пред учениците си така, както най-малкият син на Йесей се представи някога пред царя и неговата военна свита (10:11);

– *... и душата си полагам за овците* – продължава той с думи, които точно биха описали поведението на Мойсей според легендите на равините (10:15)²⁴;

– *Моите овци слушат гласа ми, и аз ги познавам, и те вървят подире ми* – главните букви вече сигнализируют, че сме навлезли в реторичното поведение на еврейския Бог, посред някой момент на благоразположение към неверния му народ (10:27).

– *... наемникът, който не е пастир ... вижда вълка, че иде, остава овците и бяга; а вълкът разграбя и разпръсква овците.* – Този упрек ни е чудесно познат; това е именно образът на лошия пастир, когото познаваме от книги като *Йезекиел* и *Йеремия* (10:12).

„Великият Пастир на овците“ (Евр. 13:20), „Пастироначалникът“ (I Пет. 5:4), „Пастир и Пазител на вашите души“ (I Пет. 2:25)... – посланията на Петър и Павел неуморно наслагват метафори из реториката на юдейския месианизъм. И отново хората са овце, чиито души трябва да бъдат водени към небесните пасбища на свещената благодат. Както някога из пустините край Мъртво море, така сега по целия свят те блуждаят, гонени от „полските зверове“, и търсят гласа на добрия пастир, защото само „нему вратарят отваря, и овците слушат гласа му, и той зове овците си по име и ги извежда“ (Йоан 10:3). След него апостолите на ранната християнска общност ще продължат да пасат душите на заблудените хора и ще ги насърчават с думите на някогашните пророци от Израел: „защото бяхте като овци блуждаещи (без пастир), но сега се завърнахте при Пастира и Пазителя на вашите души“ (I Пет. 2:25). Символиката на овцата, стадото и пастира – дошла от древните култури на Месопотамия, Египет и Ханаан – се е заселила в световите на хора, които все по-малко ще знаят как са изглеждали пасбищата на изток от Средиземно море, какви зверове са дебнели из пустинята, как се е произнасяло името на еврейския Бог, но все повече ще имат нуждата от Водач, който би пожелал да пасе изморените им от неверие и съмнения земни души.

²⁴ Още по-подробно и точно набелязва измеренията на (навярно вече съществуващата тогава) легендарна традиция за Мойсей друг евангелист, Матей: „Ако някой има сто овце, и една от тях се заблуди, не ще ли остави деветдесет и девет, и не ще ли иде по планините да дири заблудената?“